

Технічне завдання для здійснення оцінки стійкості банків і
банківської системи України в 2023 році

I. Загальні положення

1. Це Технічне завдання розроблене з метою:

- 1) здійснення оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями;
- 2) перевірки оцінки вартості майна, отриманого банком у заставу;
- 3) визначення впливу базового макроекономічного сценарію на фінансовий стан, розмір та достатність (адекватність) регулятивного капіталу, розмір та достатність основного капіталу банку на трирічний прогнозний період;
- 4) визначення необхідних рівнів нормативів достатності капіталу.

2. У цьому Технічному завданні терміни та скорочення вживаються в такому значенні:

- 1) актив – активна банківська операція, що використовується у значенні, визначеному в Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами) (далі – Положення № 351);
- 2) базовий макроекономічний сценарій – комплексний прогноз визначених Національним банком України (далі – Національний банк) макроекономічних показників на визначений період у майбутньому за найбільш очікуваного розвитку подій, який використовується для здійснення стрес-тестування банків;
- 3) балансова вартість – термін застосовується у значенні, визначеному в Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України, затвердженій постановою Правління Національного банку України від 21 лютого 2018 року № 14 (зі змінами) (далі – Інструкція № 14);

4) борг за активом – термін вживається у значенні, визначеному в Положенні № 351;

5) бюджетна установа – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, а також організація, створена ними в установленому порядку, що повністю утримується за рахунок державного чи місцевого бюджету;

6) валова балансова вартість фінансового активу – термін застосовується у значенні, визначеному в Інструкції № 14;

7) верифікація звіту суб'єкта оціночної діяльності / внутрішньобанківського документа про оцінку майна – проведення Національним банком аналізу звіту суб'єкта оціночної діяльності/внутрішньобанківського документа про оцінку майна на підставі судження щодо забезпечення об'єктивної, якісної (достовірної) та професійної оцінки вартості майна, яке ґрунтується на вимогах законодавства України щодо оцінки майна, включаючи вимоги Національного стандарту № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 року № 1440 (зі змінами) (далі – законодавство України щодо оцінки майна);

8) власник звіту суб'єкта оціночної діяльності – банк або юридична/фізична особа-заставадавець, на замовлення якого або якої суб'єктом оціночної діяльності здійснено оцінку вартості майна та складено звіт про оцінку майна відповідно до законодавства України щодо оцінки майна;

9) внутрішньобанківський документ про оцінку майна – внутрішньобанківський документ про оцінку ринкової (справедливої) вартості майна, складений оцінювачем майна – працівником банку;

10) звіт суб'єкта оціночної діяльності – звіт суб'єкта оціночної діяльності про оцінку майна/звіт суб'єкта оціночної діяльності з експертної грошової оцінки земельної ділянки;

11) звітна дата – 01 квітня 2023 року;

12) Інструкція № 368 – Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26 вересня 2001 року за № 841/6032 (зі змінами);

13) Інструкція № 373 – Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління

Національного банку України від 24 жовтня 2011 року № 373, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2011 року за № 1288/20026 (зі змінами);

14) майно – нерухоме та рухоме майно, отримане банком у заставу;

15) МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності;

16) МСФЗ 9 – Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 “Фінансові інструменти”;

17) необхідні рівні нормативів достатності капіталу – необхідні рівні нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та нормативу достатності основного капіталу (Н3), визначені Національним банком за результатами оцінки стійкості банків;

18) необхідні рівні нормативу Н2 – рівні нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), визначені Національним банком за результатами оцінки стійкості банків;

19) необхідні рівні нормативу Н3 – рівні нормативу достатності основного капіталу (Н3), визначені Національним банком за результатами оцінки стійкості банків;

20) НКР – непокритий кредитний ризик, визначений згідно з вимогами Інструкції № 368;

21) норматив Н2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), установлений Інструкцією № 368;

22) норматив Н3 – норматив достатності основного капіталу (Н3), установлений Інструкцією № 368;

23) нормативи достатності капіталу – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та норматив достатності основного капіталу (Н3), установлені Інструкцією № 368;

24) ОК – основний капітал, розрахований згідно з вимогами Інструкції № 368, розпорядчого акта Національного банку, що визначає методику розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків;

25) Положення № 276 – Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок, затверджене постановою Правління Національного

банку України від 17 липня 2001 року № 276, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15 серпня 2001 року за № 703/5894 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 28 грудня 2017 року № 145) (зі змінами);

26) поточний рік – 2023 рік;

27) Правила № 23 – Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, затверджені постановою Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 року № 23 “Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп” (зі змінами);

28) Правила № 56 – Правила здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України в 2023 році, затверджені постановою Правління Національного банку України від 25 квітня 2023 року № 56;

29) прогнозний період – трирічний період від звітної дати;

30) ринковий ризик – імовірність виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок несприятливої зміни курсів іноземних валют, процентних ставок, вартості фінансових інструментів;

31) РК – регулятивний капітал, розрахований згідно з вимогами Інструкції № 368, розпорядчого акта Національного банку, що визначає методику розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків;

32) СОД – суб'єкт оціночної діяльності;

33) стрес-тестування банку – метод кількісної оцінки ймовірних змін якості балансових та позабалансових позицій банку внаслідок гіпотетичних, але ймовірних змін у визначених факторах (макроекономічних показниках) зовнішнього середовища;

34) ФДМУ – Фонд державного майна України;

35) ФО – фізична особа (у тому числі фізична особа-підприємець, ФОП);

36) ЮО – юридична особа (крім банків та бюджетних установ);

37) CCF – коефіцієнт кредитної конверсії, визначений згідно з Положенням № 351;

38) CR – кредитний ризик, визначений згідно з Положенням № 351;

- 39) CV – вартість забезпечення за активом, визначена згідно з Положенням № 351;
- 40) EAD – експозиція під ризиком, визначена згідно з Положенням № 351;
- 41) k – коефіцієнт ліквідності забезпечення за активом, визначений згідно з Положенням № 351;
- 42) LGD – втрати в разі дефолту, визначені згідно з Положенням № 351;
- 43) NPL – активи, визначені як непрацюючі відповідно до пункту 39 розділу II Положення № 351;
- 44) PD – імовірність дефолту, визначена згідно з Положенням № 351;
- 45) PL – працюючі активи. Активи, класифіковані відповідно до Положення № 351, крім активів, зазначених у пункті 39 розділу II Положення № 351;
- 46) RC – інші надходження, визначені згідно з Положенням № 351.

II. Сфера застосування

3. Оцінка стійкості банку здійснюється в три етапи.

4. Національний банк під час першого етапу оцінки стійкості банку станом на звітну дату здійснює:

1) оцінку якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями;

2) перевірку оцінки вартості майна (здійснення заходу/заходів, зазначених у підпунктах 1–4 пункту 39 розділу V цього Технічного завдання);

3) розрахунок розміру РК, ОК, значень нормативів Н2 і Н3 (з урахуванням оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями без урахування результатів перевірки оцінки вартості майна).

Національний банк здійснює оцінку якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями згідно з вимогами Положення № 351 з урахуванням Правил № 23 та відповідно до цього Технічного завдання.

5. На першому етапі оцінка стійкості охоплює активи банку, щодо яких оцінюється кредитний ризик, зазначені в розділах III–IV цього Технічного завдання.

6. Національний банк здійснює перевірку оцінки вартості майна згідно з розділом V цього Технічного завдання.

7. Об'єктом аналізу під час оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, перевірки оцінки вартості майна є дані бухгалтерського обліку, статистичної звітності та інші дані банку станом на звітну дату.

8. Банк для проведення оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями надає керівнику інспекційної групи інформацію, документи (їх копії та/або витяги з них), а також письмові пояснення з питань діяльності об'єкта перевірки відповідно до вимог Положення № 276. Зокрема, банк подає станом на звітну дату:

1) внутрішньобанківські положення щодо оцінки активів та розрахунку розміру кредитного ризику, а також методики і процедури, які передбачені внутрішньобанківськими положеннями щодо визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, згідно з переліком, зазначеним у додатку 1 до Положення № 351;

2) методики та процедури розрахунку резервів під зменшення корисності за активними банківськими операціями;

3) інформацію про фінансовий стан банку (баланс банку, сформований за вихідними залишками балансових рахунків, рахунків доходів і витрат та позабалансових рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України);

4) інформацію про активи і надані фінансові зобов'язання щодо боржників/контрагентів, які включені до базової вибірки, у розрізі видів активів/фінансових зобов'язань, окремих договорів, отриманого забезпечення, класів боржників/контрагентів, розміру та компонентів оцінки кредитного ризику, визначених відповідно до вимог Положення № 351;

5) фінансову звітність, інформацію про рух коштів на поточних рахунках у банках за боржниками, які включені до базової вибірки, іншу інформацію про господарську діяльність боржників/контрагентів банку, які включені до базової вибірки;

6) інформацію про кредити, включаючи інформацію про кредити під інвестиційні проекти/спеціалізовані кредити, порядок визначення імовірності дефолту боржника – ЮО за такими кредитами, а також наявність: ознак, що свідчать про високий кредитний ризик боржника/контрагента; визнання/припинення визнання дефолту боржника/контрагента;

7) інформацію про кредити, надані ЮО, що були реструктуризовані з дотриманням умов, зазначених у підпункті 3 пункту 2 Правил № 23, за період з 25 лютого 2022 року до 31 березня 2023 року;

8) інформацію про інші активи ЮО та ФО (балансові та позабалансові, за винятком тих, до яких застосовується CCF або PD, що дорівнює нулю відповідно до вимог Положення № 351);

9) інші документи та інформацію на запит Національного банку.

9. Національний банк під час другого етапу оцінки стійкості банку станом на звітну дату здійснює:

1) екстраполяцію результатів оцінки якості кредитів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями на інші кредитні операції банку (за потреби) (без урахування наявних результатів перевірки оцінки вартості майна) згідно з розділом VII цього Технічного завдання (далі – екстраполяція);

2) перевірку оцінки вартості майна (здійснення заходу/заходів, зазначених у підпунктах 1–4 пункту 39 розділу V цього Технічного завдання, які не були здійснені під час першого етапу);

3) розрахунок розміру РК, ОК, значень нормативів Н2 і Н3 (з урахуванням екстраполяції та наявних результатів перевірки оцінки вартості майна).

10. Національний банк під час третього етапу оцінки стійкості банку станом на звітну дату здійснює:

1) стрес-тестування за базовим макроекономічним сценарієм;

2) перевірку оцінки вартості майна (здійснення заходу, зазначеного в підпункті 4 пункту 39 розділу V цього Технічного завдання);

3) розрахунок розміру РК, ОК, значень нормативів Н2 і Н3 (з урахуванням екстраполяції, наявних результатів перевірки оцінки вартості майна, стрес-тестування на прогностний період на підставі результатів першого та другого етапів оцінки стійкості банку);

4) визначення згідно з описом моделі стрес-тестування необхідних рівнів нормативів Н2 і Н3.

11. Національний банк під час першого, другого та третього етапів оцінки стійкості банку здійснює розрахунок розміру РК, ОК, значень нормативів Н2 і Н3 відповідно до вимог Інструкції № 368, інших актів Національного банку, що визначають методику розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків, з урахуванням коригувань фінансової звітності за звітний місяць, здійснених згідно з вимогами Інструкції № 373, та особливостей, визначених у пунктах 4, 9 і 10 розділу II цього Технічного завдання.

12. Оцінка стійкості банку виконується за основними робочими блоками, наведеними в додатку 1 до цього Технічного завдання.

III. Формування вибірки активів, щодо яких оцінюється кредитний ризик

13. Відбір активів банку, щодо яких оцінюється кредитний ризик, для перевірки здійснює керівник інспекційної групи на підставі реєстру активів.

14. Не включаються до вибірки активи банку, за якими розмір кредитного ризику, розрахований банком згідно з Положенням № 351, дорівнює або перевищує 95%.

15. Позапланова інспекційна перевірка якості активів банку здійснюється за базовою вибіркою активів банку.

16. Базова вибірка активів банку складається з базової вибірки боржників/контрагентів – ЮО та базової вибірки боржників – ФО.

До базової вибірки боржників/контрагентів – ЮО не включаються боржники/контрагенти, які є міжнародними платіжними системами. До базової вибірки боржників/контрагентів – ЮО включаються:

1) 20 великих (найбільших) боржників/контрагентів – ЮО, якщо загальна сума EAD за кредитами, а також іншими активами (балансовими та позабалансовими, за винятком фінансових зобов'язань, щодо яких застосовується CCF або PD, що дорівнює нулю відповідно до Положення № 351) на одного такого суб'єкта становить не менше ніж 5% від РК банку. Якщо до вибірки за зазначеним критерієм потрапляє менше ніж 20 ЮО, до вибірки в порядку зменшення суми EAD за активами додатково включаються наступні ЮО із сумою EAD за активами, що перевищує або становить 10 млн грн [у цьому

разі розмір вибірки не повинен перевищувати 20 ЮО разом із великими (найбільшими) боржниками/контрагентами];

2) 10 боржників – ЮО з найбільшою сумою EAD за кредитами, що були реструктуризовані з 25 лютого 2022 року до 31 березня 2023 року з дотриманням умов, зазначених у підпункті 3 пункту 2 Правил № 23 (далі – боржники – ЮО за реструктуризованими кредитами).

Якщо усі 10 боржників – ЮО за реструктуризованими кредитами були включені до базової вибірки відповідно до підпункту 1 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання, то додатковий відбір боржників – ЮО за реструктуризованими кредитами не здійснюється.

Якщо не всі 10 боржників – ЮО за реструктуризованими кредитами були включені до базової вибірки відповідно до підпункту 1 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання, то до базової вибірки відбирається та кількість боржників – ЮО за реструктуризованими кредитами, що в цілому забезпечить перевірку 10 боржників – ЮО за реструктуризованими кредитами.

Якщо боржник – ЮО за реструктуризованими кредитами має також нереструктуризовані кредити, то перевірці підлягають лише реструктуризовані кредити (крім тих боржників – ЮО, які включені до базової вибірки відповідно до підпункту 1 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання);

3) інші боржники – ЮО з EAD за кредитами, за винятком зазначених у підпунктах 1 і 2 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання боржників – ЮО, у такому порядку.

Мінімальний розмір вибірки інших боржників – ЮО розраховується як 60 мінус кількість боржників – ЮО, уключених до вибірки згідно з підпунктами 1 і 2 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання.

Якщо загальна кількість боржників – ЮО банку є меншою, ніж 60, до базової вибірки боржників – ЮО включаються всі боржники – ЮО банку, за винятком активів банку, зазначених у пункті 14 розділу III цього Технічного завдання.

З кожного сегмента боржників – ЮО, визначеного відповідно до пункту 6 розділу II Правил № 56, випадковим чином обираються боржники, кількість яких розраховується як частка кількості боржників кожного сегмента в загальній кількості боржників – ЮО всіх сегментів, помножена на мінімальний розмір вибірки інших боржників – ЮО та округлена до більшого цілого числа, що в сумі з великими боржниками – ЮО становитиме не менше ніж 60 боржників. Боржник, кредити якого уключені до вибірки з різних сегментів, ураховується як різні боржники для цілей розрахунку розміру вибірки.

Детальний опис підходу, який застосовувався для формування випадкової вибірки інших боржників – ЮО, подається у звіті про інспекційну перевірку банку, складеному за форматом, установленим у додатку 2 до цього Технічного завдання (далі – Звіт про результати першого етапу оцінки стійкості банку).

17. До базової вибірки боржників – ФО включаються 30 боржників – ФО.

Перевірці підлягають усі кредити боржників – ФО банку, за винятком активів банку, зазначених у пункті 14 розділу III цього Технічного завдання, якщо загальна кількість боржників – ФО банку є меншою, ніж 30.

Розмір вибірки рівномірно розподіляється між сегментами боржників – ФО за переважним видом застави (заставою за кредитами є нерухоме майно та/або транспортні засоби; заставою за кредитами є інші види застави або застави немає) та округлюється до більшого цілого числа.

З кожного сегмента боржників – ФО з певним видом застави випадковим чином обираються боржники, кількість яких розраховується як частка кількості боржників кожного сегмента в загальній кількості боржників – ФО за критерієм наявності застави, помножена на розмір вибірки боржників – ФО за цим критерієм наявності застави та округлена до більшого цілого числа.

Якщо кількість кредитів у сегменті є меншою за визначений розмір вибірки для цього сегмента, то різниця між розміром вибірки та наявною кількістю кредитів у сегменті розподіляється рівномірно між іншими сегментами. Приклад розрахунку розміру базової вибірки кредитів боржників – ФО наведений у пункті 1 додатка 3 до цього Технічного завдання.

Детальний опис підходу, що був застосований для формування вибірки боржників – ФО, подається у Звіті про результати першого етапу оцінки стійкості банку.

18. Якщо під час перевірки якості активів із базової вибірки боржників/контрагентів – ЮО та базової вибірки боржників – ФО частка боржників/контрагентів банку з виявленими порушеннями становить відповідно більше ніж 10% та 20% від загальної кількості боржників, включених до відповідної базової вибірки, з яких частка боржників/контрагентів банку з виявленими порушеннями, що призвели до коригування розміру кредитного ризику, становить відповідно щонайменше 5% та 10% від загальної кількості боржників, включених до відповідної базової вибірки, то здійснюється екстраполяція результатів перевірки якості кредитів згідно з розділом VII цього Технічного завдання.

19. Порушенням вважається будь-який випадок коригування інспектором будь-якого компонента (коефіцієнта) розрахунку розміру кредитного ризику, встановленого відповідно до Положення № 351 та Правил № 23, включаючи:

1) неправильне визначення виду економічної діяльності відповідно до Положення № 351;

2) неправильне визначення кількості днів прострочення погашення боргу за активом (ураховуючи кредити овердрафт/кредитні картки) відповідно до пункту 36 розділу II Положення № 351;

3) неправильне визначення/невизначення ознаки, що свідчить про високий кредитний ризик боржника/контрагента відповідно до Положення № 351;

4) невизнання події дефолту або необґрунтоване припинення визнання дефолту боржника/контрагента відповідно до Положення № 351, включаючи недотримання умов, встановлених Правилами № 23, за яких дозволяється невизнання події дефолту за реструктуризованими кредитами;

5) неправильне визначення класу боржника/контрагента, включаючи наявність фактору його належності до групи під спільним контролем та/або до групи пов'язаних контрагентів відповідно до Положення № 351;

6) невідповідність значення PD методиці банку щодо визначення значень коефіцієнтів PD у межах установлених діапазонів значень згідно з Положенням № 351;

7) некоректне застосування CCF для фінансових зобов'язань;

8) недотримання принципів оцінки кредитного ризику відповідно до Положення № 351;

9) інші випадки коригування під час інспектування компонентів (коефіцієнтів) розрахунку розміру кредитного ризику.

20. Порухення, визначене в пункті 19 розділу III цього Технічного завдання, що має повторюваний характер, притаманне всім боржникам/контрагентам з однотипними характеристиками та має спільну причину виникнення, є системним порушенням.

21. Банк повинен виправити системне порушення в повному обсязі (за всіма активами). Інформація про виправлення банком під час здійснення інспекційної перевірки системного порушення відображається у Звіті про результати першого етапу оцінки стійкості банку. Системне порушення, виправлене банком під час оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, не враховується як порушення для цілей застосування вимог пункту 18 розділу III цього Технічного завдання.

Системне порушення, що не було виправлене банком під час оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями з об'єктивних

причин, ураховується як одне порушення для цілей застосування вимог пункту 18 розділу III цього Технічного завдання.

IV. Оцінка якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями

22. Оцінка якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями з ЮО та ФО, що включені до базової вибірки згідно з розділом III цього Технічного завдання, проводиться з наданням у Звіті про результати першого етапу оцінки стійкості банку відповідних пояснень та зазначенням здійснених коригувань.

23. Оцінка якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями та визначення розміру кредитного ризику за ними здійснюється відповідно до вимог Положення № 351 з урахуванням Правил № 23 із застосуванням експертного судження інспектора. У Звіті про результати першого етапу оцінки стійкості банку має зазначатись інформація, яка є важливою для розуміння та об'єктивної оцінки застосованого інспектором експертного судження.

24. За кредитами, що підлягають оцінці, інспектор переглядає кредитні справи, включаючи бізнес-плани та грошові потоки боржників, методики оцінки кредитоспроможності (скорингу) позичальників, а також (за наявності) будь-які рішення щодо оцінки кредитоспроможності (скорингу) боржників, які приймалися банком на підставі сформованого судження. Виявлені за результатами інспекційної перевірки порушення та недоліки мають бути виправлені банком у строк, встановлений у пункті 28 розділу IV Правил № 56 та в пункті 51 розділу VI цього Технічного завдання.

25. Під час перевірки кредитів, що оцінюються банком на груповій основі, перевіряється дотримання банком вимог Положення № 351 стосовно:

- 1) включення таких кредитів у групи з однорідними характеристиками кредитного ризику;
- 2) визначення кількості календарних днів прострочення боргу;
- 3) визначення рівня покриття боргу заставою.

26. Під час перевірки кредитів, що оцінюються банком за спрощеним підходом, перевіряється дотримання банком вимог Положення № 351 стосовно:

- 1) дотримання умов для застосування спрощеного підходу;

- 2) визначення кількості календарних днів прострочення боргу;
- 3) визначення рівня покриття боргу заставою.

27. Усі кредити боржника, що оцінюються на індивідуальній основі (у тому числі ті, що не включені до вибірки), мають бути перекласифіковані до нижчого (гіршого) класу, за винятком випадків, визначених у пункті 27 розділу II Положення № 351 та підпункті 3 пункту 2 Правил № 23, якщо будь-який кредит такого боржника, що оцінюється на індивідуальній основі, було перекласифіковано до нижчого (гіршого) класу. Така перекласифікація кредитів одного боржника враховується як одне порушення для цілей застосування вимог пунктів 18–21 розділу III цього Технічного завдання незалежно від кількості сегментів, що містять кредити цього боржника.

28. Оцінка якості активів здійснюється з урахуванням принципів оцінки кредитного ризику, визначених у пункті 13 розділу II Положення № 351, зокрема переваги сутності здійснюваних банком активних операцій над їх формою і своєчасності та повноти виявлення кредитного ризику.

29. Оцінка адекватності застосування банком принципів оцінки кредитного ризику здійснюється з урахуванням взаємозв'язку критеріїв/ознак дефолту, визначених Положенням № 351, із принципами МСФЗ про визнання кредиту знеціненим, вимогами Інструкції № 14 та МСФЗ 9 щодо визначення стадії зменшення корисності фінансового активу, зокрема визнання активу на третій стадії знецінення.

30. Для дотримання принципів оцінки кредитного ризику, встановлених Положенням № 351 та МСФЗ, та виявлення підстав для віднесення боржника/контрагента до класу 10, 2 та 5 (дефолтний клас) з урахуванням вимог пунктів 24–26 розділу II Положення № 351 здійснюється аналіз щонайменше таких критеріїв втрати боржником/контрагентом платоспроможності/знецінення активу:

- 1) значне пошкодження або знищення власних/довгостроково орендованих основних засобів або іншого майна, необхідного для здійснення боржником діяльності, що генерує грошові потоки (виробничого обладнання, складських приміщень, транспортних засобів, торгових або офісних приміщень тощо), за період з 01 січня 2022 року, що призвели до значних складнощів або неспроможності здійснювати основну діяльність;

- 2) розташування всього або значної частини бізнесу боржника (виробничого обладнання, складських приміщень, транспортних засобів,

торгових або офісних приміщень тощо) на територіях, на яких ведуться активні бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, визначених у Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затверджені наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 року за № 1668/39004 (зі змінами) (далі – Перелік територій);

3) втрата ринків збуту або спроможності здійснювати діяльність, що виражається в суттєвому падінні виручки за III, IV квартали 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Для компаній сільського господарства втрата виручки може оцінюватися з урахуванням обсягів урожаю/готової продукції попередніх періодів, що не були реалізовані через проблеми з логістикою, та інформації про їх наявність, доступ до яких та спроможність реалізувати в майбутньому може бути банком підтверджена;

4) значне скорочення персоналу порівняно з 01 січня 2022 року, якщо воно не було складовою операційної реструктуризації бізнесу, що забезпечує спроможність здійснювати основну діяльність та генерувати грошові потоки;

5) проведення банком реструктуризації кредиту(ів) з 25 лютого 2022 року, що передбачає відтермінування сплати відсотків та основної суми боргу більше як на шість місяців поспіль (далі – пільговий період) (під реструктуризацією мається на увазі будь яка зміна первісного графіка та обсягу сплати відсотків, у тому числі кредитні канікули), та/або здійснення банком капіталізації нарахованих відсотків за шість і більше місяців, якщо боржник після закінчення пільгового періоду не поновив регулярного та систематичного щомісячного/щоквартального погашення процентів у сумі не меншій, ніж сума нарахованих процентів за ставкою, визначеною в договорі;

6) процентна ставка, зменшена внаслідок реструктуризації кредитів, здійсненої з 25 лютого 2022 року, не передбачає повернення до рівня, що був до здійснення реструктуризації або до ринкового рівня протягом 12 місяців з моменту проведення реструктуризації;

7) у банку немає інформації від боржника про його господарську та операційну діяльність, достатньої для оцінки спроможності обслуговувати борг;

8) фінансовий стан боржника за звітний період свідчить про неспроможність обслуговувати борг з урахуванням сукупного обсягу заборгованості за кредитами та умов договору про розмір відсоткової ставки (обирається більша з двох за кредитним договором: ставка, що діяла станом на 25 лютого 2022 року, або яка діє станом на звітну дату).

31. Для оцінки спроможності боржника обслуговувати борг використовується інформація, що є наявною в банку в такому порядку пріоритетності:

1) фінансова звітність боржника;

2) управлінська звітність боржника, інформація в якій підтверджується оборотами за рахунками боржника, відкритими в банках.

32. Для оцінки спроможності боржника обслуговувати борг використовується:

1) для боржників, фінансовий результат яких зазнає впливу фактору сезонності, та для малих підприємств – повний 2022 календарний рік;

2) для боржників, фінансовий результат яких не зазнає впливу фактору сезонності, – дані звітності за III і IV квартали 2022 року, приведені до річного виміру.

33. У разі належності боржника до групи юридичних осіб під спільним контролем та здійснення банком оцінки його фінансового стану відповідно до пунктів 61–64 розділу IV Положення № 351 оцінка фінансових показників боржника здійснюється за групою юридичних осіб під спільним контролем (у разі наявності актуальної інформації щодо цієї групи) з урахуванням підпункту 8 пункту 30 розділу IV цього Технічного завдання.

34. Під час оцінки якості кредитів боржників – ЮО та боржників – ФО, уключених до базової вибірки згідно з розділом III цього Технічного завдання, здійснюється перевірка прийнятності забезпечення за цими кредитами з урахуванням судження банку згідно з пунктом 2³ Правил № 23 щодо відповідності стану майна критеріям та принципам прийнятності забезпечення, визначеним Положенням № 351, сформованого на підставі всієї наявної інформації, включаючи публічну та/або отриману від боржника/заставодавця інформацію щодо майна, яке розташоване на територіях, що зазнали/зазнають наслідків військової агресії.

До територій, що зазнали/зазнають наслідків військової агресії, належать території можливих бойових дій, щодо яких не зазначена дата припинення можливості бойових дій, території активних бойових дій, щодо яких не зазначена дата завершення бойових дій, тимчасово окуповані Російською Федерацією території України, щодо яких не зазначена дата завершення тимчасової окупації, визначені в Переліку територій.

35. Під час оцінки якості кредитів боржників – ЮО та боржників – ФО, уключених до вибірки згідно з розділом III цього Технічного завдання, вартість майна прирівнюється до нуля, якщо судження банку, сформоване згідно з пунктом 2³ Правил № 23 щодо майна, розташованого на територіях, що зазнали/зазнають наслідків військової агресії, не є достатньо обґрунтованим.

36. Під час оцінки якості кредитів боржників – ФО, уключених до вибірки згідно з пунктом 17 розділу III цього Технічного завдання, за якими заставою є інші види застави (крім нерухомого майна та/або транспортних засобів) або застави немає, здійснюється перевірка коректності процедур визначення кількості календарних днів прострочення боргу з урахуванням вимог пункту 36 розділу II Положення № 351. Перевіряється врахування вимог пункту 36 розділу II Положення № 351 у методиках і процедурах, які передбачені внутрішньобанківськими положеннями щодо визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, зазначеними в додатку 1 до Положення № 351.

37. Під час оцінки якості кредитів боржників – ЮО та боржників – ФО, уключених до вибірки згідно з розділом III цього Технічного завдання, за якими відбулася реструктуризація боргу, здійснюється оцінювання відповідності такої реструктуризації вимогам Правил № 23. Реструктуризована заборгованість за кредитами боржників – ЮО та ФО, за якими відповідно до Правил № 23 не було визнано настання події дефолту, перевіряється на відповідність умовам, зазначеним у підпункті 3 пункту 2 Правил № 23.

38. Детальний перелік здійснених коригувань за результатами позапланової інспекційної перевірки включається до Звіту про результати першого етапу оцінки стійкості банку.

V. Перевірка оцінки вартості майна

39. Національний банк здійснює перевірку оцінки вартості майна, отриманого банком у заставу за кредитами, наданими боржникам – ЮО, що включені до базової вибірки згідно з пунктом 16 розділу III цього Технічного завдання, із застосуванням таких заходів і в такій послідовності:

- 1) отримання документів та інформації від банку для здійснення перевірки оцінки вартості майна;
- 2) верифікація звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна;

3) направлення звіту СОД (крім звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки) на рецензування до ФДМУ у випадках, визначених у пункті 45 розділу V цього Технічного завдання;

4) урахування результату рецензування ФДМУ звіту СОД (крім звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки).

Урахування результату рецензування ФДМУ звіту СОД (крім звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки) під час здійснення оцінки стійкості банку, складання банком програми капіталізації/реструктуризації, розгляду Національним банком програми капіталізації/реструктуризації банків, контролю за її виконанням здійснюється залежно від того, коли такий результат надійшов до Національного банку/банку.

40. Для здійснення перевірки оцінки вартості майна керівник інспекційної групи з урахуванням вимог підпункту 1 пункту 42 розділу V цього Технічного завдання відбирає 20 об'єктів, які є прийнятним забезпеченням (заставою) згідно з Положенням № 351 з урахуванням Правил № 23 за результатами інспектування, з яких:

1) п'ять об'єктів забезпечення (застави) з найбільшою вартістю, визначеною з урахуванням коефіцієнта ліквідності забезпечення (застави);

2) 15 об'єктів забезпечення (застави), що є забезпеченням (заставою) за кредитами, за якими за результатами оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями інспекційною перевіркою визначено $PD \geq 0,35$ або клас боржника – ЮО гірше (нижче) за 7 та $LGD \leq 0,35$. Якщо забезпеченням (заставою) за кредитами із зазначеними параметрами є більша кількість об'єктів забезпечення (застави), верифікації підлягає оцінка 15 об'єктів із найбільшою вартістю, визначеною із застосуванням коефіцієнта ліквідності забезпечення (застави). Якщо забезпеченням (заставою) за кредитами із зазначеними параметрами є менша кількість об'єктів забезпечення (застави), верифікації підлягає оцінка всіх цих об'єктів забезпечення (застави).

Кожен об'єкт забезпечення (застави) може являти собою індивідуально визначену річ або головну річ, у тому числі складну річ, зі складовими частинами і приналежностями, або групу однорідних речей, що відрізняються окремими індивідуальними ознаками.

41. Для здійснення перевірки оцінки вартості майна, відібраного згідно з пунктом 40 розділу V цього Технічного завдання, банк надає такі документи та інформацію:

1) у разі здійснення оцінки майна суб'єктом оціночної діяльності: звіт СОД з усіма додатками;

дозвіл (згода) власника звіту СОД (крім звіту з експертної грошової оцінки земельної ділянки) на передавання звіту СОД на рецензування до ФДМУ (за форматами, установленими в додатках 4 та 5 до цього Технічного завдання);

2) у разі здійснення оцінки майна оцінювачем майна – працівником банку – внутрішньобанківський документ про оцінку майна, інші документи щодо оцінки майна, складені відповідно до вимог законодавства України щодо оцінки майна, та інші документи/інформацію, що підтверджують ринкову (справедливу) вартість застави, включаючи:

опис об'єкта оцінки, який дає змогу його ідентифікувати (включаючи фотоматеріали за наявності);

виклад змісту застосованих методичних підходів, методів та оціночних процедур, а також відповідних розрахунків (включаючи електронні таблиці, що містять розрахунки, за наявності), за допомогою яких підготовлено висновок про вартість майна;

копії (скановані копії) кваліфікаційних свідоцтв, дані про підвищення кваліфікації оцінювача майна – працівника банку.

Документи та інформація, що подаються банком для перевірки оцінки вартості майна, мають відповідати даним бухгалтерського обліку станом на звітну дату.

42. Національний банк для оцінювання об'єктивності, якості (достовірності) та професійності оцінки майна, відібраного згідно з пунктом 40 розділу V цього Технічного завдання, здійснює верифікацію звітів СОД/внутрішньобанківських документів про оцінку майна з урахуванням такого:

1) верифікація звітів СОД/внутрішньобанківських документів про оцінку майна:

здійснюється стосовно нерухомого майна, що не належить до житлового фонду, цілісних (єдиних) майнових комплексів, земельних ділянок;

не здійснюється стосовно об'єктів забезпечення (застави), що розташовані на територіях активних бойових дій та тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, визначених у Переліку територій;

2) строк верифікації кожного звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна не перевищує п'ятнадцяти робочих днів з моменту подання в повному обсязі документів та інформації, зазначених у пункті 41 розділу V цього Технічного завдання.

43. За результатами верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна надається висновок:

1) позитивний – якщо не виявлено недоліків або виявлені недоліки не вплинули на достовірність оцінки вартості майна (розбіжність між визначеною вартістю і середньою ринковою вартістю на дату складання звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна не перевищує 10%);

2) негативний – якщо виявлені недоліки суттєво вплинули на достовірність оцінки вартості майна (визначена вартість перевищує середню ринкову вартість на дату складання звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна на 10% і більше).

Національний банк у разі негативного висновку за результатами верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна, повідомляє про це банк.

44. У разі отримання від Національного банку інформації про негативний висновок за результатами верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна під час здійснення позапланової інспекційної перевірки та протягом 10 календарних днів після її закінчення банк має право здійснити оцінку вартості майна станом на звітну дату та подати Національному банку на верифікацію звіт СОД/внутрішньобанківський документ про оцінку майна, складений станом на звітну дату, разом з інформацією та документами, зазначеними в пункті 41 розділу V цього Технічного завдання, та про відображення такої оцінки в бухгалтерському обліку.

Таким правом банк може скористатися одноразово.

Національний банк у разі негативного висновку за результатами верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна, складеного станом на звітну дату, повідомляє про це банк.

45. Національний банк направляє на рецензування до ФДМУ звіт СОД (крім звіту про експертну грошову оцінку земельних ділянок):

1) за результатами верифікації якого Національний банк повідомив банк про негативний висновок і банк не скористався правом, визначеним у пункті 44 розділу V цього Технічного завдання;

2) складений станом на звітну дату, наданий банком Національному банку на верифікацію згідно з пунктом 44 розділу V цього Технічного завдання, за результатами якої Національний банк зробив негативний висновок.

Національний банк направляє звіт СОД на рецензування до ФДМУ за наявності письмового дозволу (згоди) власника звіту СОД на рецензування ФДМУ. У супровідному листі Національний банк зазначає, що результати виконаної оцінки СОД були враховані під час прийняття управлінських рішень у банку, які, зокрема, ґрунтуються на розрахунках розміру кредитного ризику.

46. Національний банк повідомляє банк про результати рецензування ФДМУ звіту СОД (крім звіту про експертну грошову оцінку земельних ділянок).

47. Національний банк за результатами перевірки оцінки вартості майна не враховує вартість майна під час розрахунку кредитного ризику, непокритого кредитного ризику, розміру РК, ОК, значень нормативів Н2 і Н3 у разі настання однієї або кількох із нижчезазначених умов:

1) банк не надав/надав у недостатньому обсязі документи/інформацію для здійснення верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна;

2) за результатами верифікації звіту СОД/внутрішньобанківського документа про оцінку майна зроблено негативний висновок;

3) за результатами рецензування ФДМУ встановлено, що звіт СОД (крім звіту про експертну грошову оцінку земельних ділянок):

не повною мірою відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна і має значні недоліки, що вплинули на достовірність оцінки, але може використовуватися з метою, визначеною у звіті СОД, після виправлення зазначених недоліків;

не відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна, є неякісним та/або непрофесійним і не може бути використаний.

48. Національний банк ураховує результати рецензування ФДМУ звіту СОД (крім звіту про експертну грошову оцінку земельних ділянок), якщо звіт повністю відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна або звіт у цілому відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна, але має незначні недоліки, що не вплинули на достовірність оцінки.

Такі результати враховуються Національним банком/банком залежно від строку їх надходження до Національного банку/направлення банку повідомлення:

1) Національним банком – під час другого/третього етапу оцінки стійкості або під час здійснення контролю за виконання банком програми капіталізації/реструктуризації;

2) банком – під час складання або виконання програми капіталізації/реструктуризації.

VI. Результати першого етапу оцінки стійкості банку

49. За результатами проведення позапланової інспекційної перевірки складається Звіт про результати першого етапу оцінки стійкості банку, мінімальні вимоги до якого наведені в додатку 2 до цього Технічного завдання.

50. За результатами оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, верифікації звітів СОД/внутрішньобанківських документів про оцінку майна здійснюються:

- 1) перерахунок (коригування) величини кредитного ризику;
- 2) урахування/неврахування вартості майна;
- 3) інші коригування (за потреби).

51. Банк відображає коригування, зазначені у Звіті про результати першого етапу оцінки стійкості банку, у проміжній фінансовій (за наявності) та статистичній звітності не пізніше ніж на перше число місяця, наступного за місяцем, у якому отримано Звіт про результати першого етапу оцінки стійкості банку, та протягом наступного місяця проводить перегляд оцінки розміру кредитного ризику за всіма кредитами згідно з вимогами Положення № 351 з урахуванням Правил № 23 і відображає результати такого перегляду в статистичній звітності.

Банк з урахуванням результатів оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями переглядає та за потреби доопрацьовує внутрішньобанківські положення, включаючи методики та процедури, вимоги щодо розроблення яких установлені Положенням № 351, протягом трьох місяців після закінчення позапланової інспекційної перевірки.

VII. Екстраполяція результатів перевірки якості кредитів

52. Національний банк з урахуванням результатів перевірки якості кредитів, відібраних відповідно до вимог пунктів 16 та 17 розділу III цього Технічного завдання, здійснює екстраполяцію результатів на всі кредити, що не включені до вибірки, за винятком кредитів, за якими розмір кредитного ризику за розрахунками банку дорівнює або перевищує 95%.

53. Екстраполяція здійснюється в межах сегмента боржників/контрагентів – ЮО та сегмента боржників – ФО окремо.

Для екстраполяції розраховуються співвідношення кредитного ризику та EAD за кредитами, що не включені до базової вибірки відповідного сегмента, а

також зміна співвідношення кредитного ризику та EAD за кредитами, що включені до базової вибірки за відповідним сегментом.

Співвідношення кредитного ризику та експозиції під ризиком за кредитами, що не включені до вибірки, розраховується за формулою, наведеною в підпункті 1 пункту 2 додатка 3 до цього Технічного завдання.

Зміна співвідношення кредитного ризику та експозиції під ризиком за кредитами, що потрапили до базової вибірки, розраховується за формулою, наведеною в підпункті 2 пункту 2 додатка 3 до цього Технічного завдання.

54. Величина кредитного ризику за кредитами, що не включені до вибірки, розраховується за формулою, наведеною в пункті 2 додатка 3 до цього Технічного завдання.

Кредитний ризик за всім портфелем банку розраховується як сума кредитного ризику портфеля, що підлягав екстраполяції (за кредитами, що не включені до вибірки), та кредитного ризику за кредитами, що включені до вибірки.

55. Екстраполяція не здійснюється, якщо до базової вибірки відібрано всіх боржників банку із сегмента активів боржників/контрагентів – ЮО та/або сегмента активів боржників – ФО.

VIII. Розрахунок нормативів Н2 і Н3 за результатами першого та двох (першого та другого) етапів оцінки стійкості банку

56. Національний банк за результатами першого етапу оцінки стійкості банку здійснює перерахунок (коригування) величини кредитного ризику та НКР банку, розрахунок розміру РК і ОК, нормативів Н2 і Н3 банку з урахуванням результатів оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, без урахування результатів перевірки оцінки вартості майна.

57. Національний банк за результатами двох (першого та другого) етапів оцінки стійкості банку здійснює перерахунок (коригування) величини кредитного ризику та НКР банку, розрахунок розміру РК і ОК, нормативів Н2 і Н3 банку з урахуванням результатів екстраполяції та наявних результатів перевірки оцінки вартості майна.

IX. Розрахунок нормативів Н2 і Н3 за результатами третього етапу оцінки стійкості банку та визначення необхідних рівнів нормативів Н2 і Н3 за базовим макроекономічним сценарієм

58. Стрес-тестування банку здійснюється:

1) на підставі даних бухгалтерського обліку, статистичної звітності та інших даних банку станом на звітну дату, скоригованих з урахуванням результатів першого та другого етапів оцінки стійкості банку;

2) з використанням моделі стрес-тестування Національного банку шляхом аналізу впливу прогнозного погіршення кредитної якості активів на фінансовий результат, зважені на ризик активи, ОК та РК банку протягом прогнозного періоду відповідно до базового макроекономічного сценарію.

59. Для проведення стрес-тестування банк надає на запит Національного банку дані фінансової звітності та іншу інформацію про господарську діяльність великих боржників/контрагентів – ЮО, наведених у підпунктах 1 і 2 пункту 16 розділу III цього Технічного завдання, у форматі та в обсягах, установлених Національним банком.

60. У межах стрес-тестування здійснюється прогноз показників фінансової звітності банку (балансу та звіту про фінансові результати) на три роки вперед після звітної дати, ґрунтуючись на припущенні про статичний баланс. Тобто припускається, що активи та зобов'язання банку, що погашаються протягом періоду прогнозування, заміщуються подібними за типом, якістю та строковістю фінансовими інструментами.

Зміни статей балансу банку в прогнозних періодах можливі виключно внаслідок однієї або кількох таких подій:

1) за активами: зміни обмінного курсу національної валюти, рівня знецінення активів (доформування і розформування резервів), зростання заборгованості клієнтів унаслідок використання безвідкличних позабалансових кредитних зобов'язань;

2) за зобов'язаннями – зміни обмінного курсу національної валюти;

3) за акціонерним капіталом: отримання чистого прибутку/збитку в прогнозних періодах, що переходить у статті “нерозподілений прибуток (непокритий збиток)” чи “статутний капітал”.

61. Стрес-тестування передбачає аналіз великих боржників/контрагентів – ЮО банку на індивідуальній основі, ураховуючи їх профіль ризиків і характеристики забезпечення.

До інших кредитів боржників/контрагентів застосовується стрес-тестування на портфельній основі.

62. Національний банк за результатами трьох етапів оцінки стійкості банку здійснює перерахунок (коригування) величини кредитного ризику та НКР банку,

розрахунок розміру ОК, РК, значень нормативів Н2, Н3 на кінець кожного року прогнозного періоду за базовим макроекономічним сценарієм з урахуванням результатів екстраполяції та наявних результатів перевірки оцінки вартості майна.

63. Національний банк за результатами оцінки стійкості банку визначає необхідні рівні нормативів Н2 та Н3 відповідно до моделі стрес-тестування Національного банку.

Х. Результати оцінки стійкості банку

64. Результати оцінки стійкості банку зазначаються в пояснювальній записці, підготовленій з метою інформування Правління Національного банку та подальшого затвердження ним результатів оцінки стійкості банку.

Пояснювальна записка про результати оцінки стійкості банку має бути підписана директорами департаментів інтегрованого нагляду за банками та фінансової стабільності або особами, які виконують їхні обов'язки. До пояснювальної записки про результати оцінки стійкості банку додаються презентація про результати оцінки стійкості банку та Звіт про результати першого етапу оцінки стійкості банку.

65. Пояснювальна записка щодо результатів оцінки стійкості банку повинна містити таку інформацію:

1) результати проведення позапланової інспекційної перевірки щодо оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями банку, включаючи інформацію про визначений розмір кредитного ризику, наявність/відсутність потреби в коригуванні розміру кредитного ризику;

2) результати проведеної екстраполяції або інформацію про відсутність потреби в екстраполяції із зазначенням підстав;

3) розрахунок розміру РК і ОК, значень нормативів Н2 і Н3 за результатами двох етапів (першого та другого) відповідно до вимог Інструкції № 368, інших актів Національного банку, що визначають методику розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків, з урахуванням коригувань фінансової звітності за звітний місяць, здійснених згідно з вимогами Інструкції № 373;

4) розрахунок розміру РК і ОК, значень нормативів Н2 і Н3 за результатами трьох етапів за базовим макроекономічним сценарієм на кінець березня кожного року прогнозного періоду;

5) визначені необхідні рівні нормативів Н2 та Н3 за результатами трьох етапів за базовим макроекономічним сценарієм на кінець березня кожного року прогнозного періоду.